

Dnešní Rusko se velmocí nestane

JAN HANZLÍK

S Igorem Lukešem o září 1938, srpnu 1968 a o tom, že Ruska se nemusíme, a hlavně nesmíme bát.

Na gymnáziu jsem četl esej Jana Patočky Co jsou Češi, v níž se autor snažil dokázat, že Češi se v září 1938 měli bránit a hlavně že měli slušnou šanci uspět. Od té doby jsem trochu vystřízlivěl, ale tahle otázka mě trápí neustále. Vás taky? Nebo vás štvě, že se pořád omílá „legenda o nedobytných pevnostech“?

Trápí mě to, ale teď už na to myslím „jen“ párkrát týdně, ne každý den jako dřív. Je to jedna z mála výhod, které mohu připsat tomu, že jsem dosáhl středního věku. Co se nedobytných pevností týče, je to skutečně legenda.

A měli jsme se tedy bránit?

Tou otázkou mě vracíte do sféry muživých úvah, které nikam nevedou. Problém nebyl v tom, zda se země měla bránit proti zlu a násilí. Ani Beneš se ostatně nebál války s Německem. Dokonce si ji přál a systematicky se na ni připravoval. Věřil, že v československém boji s Hitlerem, který by byl sekundárním v rámci většího francouzsko-německého konfliktu s možným přispěním ze strany Británie, by se snad Československo nezahabnilo. Měl ale zásadní nedůvěru ke schopnosti československé armády a jejího velení se za dané geopolitické situace Německu a jistě i Polsku, možná též Maďarsku, postavit osamoceně. Vě-

řil, že by došlo k rychlému kolapsu. O generálech se svým spolupracovníkům vyjadřoval s nedůvěrou a dokonce s pohrdáním. Von Rundstedt versus Syrový?

Během mnichovské krize pak Beneš dokázal opakovaně předvídat české chování a chápat psychologii českého národa. Lidé před parlamentem hecovaní Gottwaldem žádali: „Dejte nám zbraně, dali jsme si na ně.“ Beneš to ignoroval. Demonstranti na Hradě téměř prolomili chatrný policejní kordon a vtrhli do úředních prostor. Beneš celou událost prospal. Vletěl k němu do kanceláře plukovník Emanuel Moravec se dvěma pistolemi u pasu a žádal boj za všech okolností. Beneš mu udělal přednášku a plukovník se vypařil jako student, který propadl u zkoušky. Přišli generálové a žádali: když padnout, tak čestně. Beneš je vyslechl a vyložil jim své geopolitické názory. Vojevůdci sbalili fidlátka a šli spát. Tohle vše ilustruje, že odhodlání k boji za všech okolností byly povětšinou zpětné konstrukce. Vážně je myslelo jen málo důstojníků, např. budoucí hrdina odboje Mašín. Jak popsal George Kennan v depeších z amerického vyslanectví, Češi nejprve v zoufalství na příjždějící wehrmacht hrozili pěstmi, pak se ale rychle přizpůsobili. Nenávist v sobě potlačili až do 5. května 1945. Tohle jistě neplatí ani zdaleka pro všechny; platí to ale pro většinu.

A že to mělo zásadní dopad na národní charakter, jsme tušili už jako kluci. Pochopil jsem to naplno, když jsem ještě před odchodem do emigrace, začátkem 70. let, jel párkrát do Polska. Tam jsem viděl, jak se chová historický národ. Obrovská statečnost Poláků za války a jejich hrůzné ztráty na životech se zúročily v organizaci KOR, Janu Pavlu II. a Solidaritě. To oni porazili komunismus, nejen u nich, ale i v Československu.

Patočka navíc tvrdí, že čtvrt milionu mrtvých v Československu je příliš vysoká cena za smrt jednoho zastupujícího říšského protektora. Vyvozuje z toho argument proti defetistům, kteří jsou rádi, že se nebojovalo, neboť národ alespoň neutrpěl fyzickou újmu. Je jeho argument smysluplný?

Jeho argument je založen na falešné premise. Nevěřím, že za války padlo v boji nebo zemřelo v důsledku rezistence proti nacismu 250 000 Čechoslováků. Přesný počet, myslím, nezná nikdo, ale kombinované ztráty na západní a východní frontě zdaleka nedávají ani desetinu toho čísla. Něco jiného jsou židovské oběti holocaustu. Bylo by absurdní, aby lidé, kteří deportacím svých sousedů nevěnovali pozornost a kteří se do vyprázdněných židovských bytů v klidu stěhovali, najednou vystavovali židovské ztráty jako své vlastní. Pravdivou ana-

Profesor Igor Lukeš

Foto: Jiří Reichl

lýzu českého chování během okupace lze najít v knize Vojtěcha Mastného *Czechs Under Nazi Rule*.

Ostatně, Patočka byl v té době ve vojenském věku. Měl koncem září v ruce pušku? Byl někde na hranici? Těžko. Předpokládám, že byl spíš v knihovně. Václav Černý se ve svých pamětech bez skrupulí prezentuje jako muž činu a bojovník. Ale pokud si vzpomínám, během vrcholící mnichovské krize se vlakem vracel přes Německo ze studijního pobytu ve Francii. Kdyby byl skutečně chtěl, jistě by se pro něj tehdy našla úloha, kterou mohl hrát v uniformě. Že se mělo bojovat za všech okolností a bez ohledu na možné důsledky, začali

intelektuálové proklamovat až post factum, když k tomu nebylo třeba stát v cestě jedoucímu wehrmachtu.

Je to paradox, ale z celé krize vyšla s čistým štítem jen ta malá skupina šlechticů, kteří písemně a veřejně žádali boj proti nacismu. Republika jim vzala tituly, často i část majetku, a oni přesto stáli při ní a věděli, co dělat. Však je za to dodnes v Čechách upřímně nenávidí.

Nabízelo se v září 1938 i jiné řešení než přijetí Hitlerových požadavků nebo riziko války na území ČSR?

Není nic jednoduššího než být generálem po bitvě, a co teď řeknu, je třeba

brát jen jako hrst faktů, které tehdy nebyly všeobecně k dispozici.

Už během anšlusu se ukázalo, že wehrmacht se potýká se závažnými problémy, zejména na úrovni nižších pěchotních velitelů; jen málo generálů se na případný konflikt těšilo; ministerstvo zahraničních věcí mělo ve svých řadách zásadní odpůrce Hitlera, z nichž mnozí byli připraveni proti válce aktivně bojovat; německá veřejnost si válku nepřála, a dokonce se jí i bála, jak je možné se dočíst třeba v Berlínském deníku Williama Shirera. Nevím, jestli některý z těchto faktorů otevíral možnost, jak na části německé společnosti a státního aparátu působit. Možná by bylo stálo

za to, pokusit se o kampaň, která by kombinovala veřejnou diplomacii a neformální kontakty a apelovala na případné protihitlerovské síly. Moc bych v to ale sám nevěřil.

Existuje nějaký fakt, počín nebo událost související s Mnichovem, o kterých širší veřejnost dosud neví, nebo považujete rok 1938 za bezezbytku popsaný?

Československou krizi v roce 1938 popíše ten, komu se podaří získat kompletní přístup k archivům v Moskvě. Nemyslím, že jsou dosud neobjevené „nugety“ v Praze, Berlíně, Londýně nebo Paříži. Nepopsané dosud zůstávají Stalinovy scénáře pro rok 1938 a úloha sovětských zpravodajských služeb.

Mnichov bývá často prezentován jako důkaz poměrně slabosti demokracických režimů tváří v tvář totalitě. Jak se v podobných situacích mohou bránit ti „hodní“?

V roce 1967 to demonstroval Izrael. To by ale pro Československo znamenalo budovat zcela jinou armádu, jinak a s jinými lidmi. Přestárlí vítězo-

vé od Zborova nemohli překročit vlastní stín. Je krutým paradoxem, že na zásadní slabiny ozbrojených sil poukazoval nejlépe Emanuel Moravec, předchůdce Gustáva Husáka v roli národního zrádce.

Jedním z vašich tradičních témat je Edvard Beneš. Jak v současnosti na jeho působení a osobu nahlížíte?

V mnichovské krizi neměl Beneš žádné pořádné alternativy. Politicky bylo vše dopředu prohráno. Francie byla zralá na celonárodní psychologickou očistu, rozhodně nebyla připravena k boji. Anglie byla obětí zásadního nepochopení podstaty nacismu a Hitlera. Rusko bylo v rukou nejvražednější a nejzákladnější mocenské kliky všech dob. Československá armáda byla stěží bojeschopná, částečně proto, že se mobilizace z velké části nezúčastnili sudetští Němci a důležité pomocné jednotky, například ve Vysokém Mýtě, vůbec nebyly akceschopné. To nemluvím o tom, že špatná diplomacie nedokázala během dvaceti let zařídit únosné vztahy s Polskem a Maďarskem. Ta věčná Malá dohoda! Strach Prahy z restaurace Habsburků diktoval zahraniční politiku a zakrýval růst skutečného nebezpečí, které představovali nacisté a bolševici. V září 1938 už s tím asi nešlo nic dělat.

Naproti tomu po válce měl prezident Beneš řadu možností, jak situaci korigovat, nebo ji alespoň ovlivňovat, vstupovat do ní na straně demokracie a proti jejím nepřítelům. Například se během války klidně mohl zbavit Fierlingera a říct Rusům, kdyby si přišli stěžovat, že jim do toho nic není. Československo bylo pro ně tak důležité, že by to museli přijmout. V Kosičích se mohl obklopit schopnými mladšími důstojníky s frontovou zkušeností a získat jejich podporu do budoucna; bylo jich tam dost. A kdyby vstoupil do Prahy hned 9. května okolo poledne, mohl projít ulicemi na Hrad v triumfálním průvodu. Tam pak mohl začít vládnout s mandátem lidu. Místo toho čekal, chudák, někde

u Brna na Fierlingerovo pozvání. Jeho návrat do Prahy byl trapný, a to ještě přijel v konvoji plném ruských vojáků! Buď byl slepý, nebo už tak nemocný, že prostě neměl sílu, aby se postavil i těm nejflagrantnějším útokům na své postavení. Porovnejte si návrat Beneše a návrat generála de Gaulla. Víím, že mapa silně pomáhala Francii, ale mocenská situace v Praze a Paříži byla částečně podobná.

Beneš si byl rozpínavosti sovětského komunismu vědom, přesto mu po válce šel na ruku. Je to pouze a jenom důsledek jeho mnichovského zklamání?

Nevidím žádný zásadní rozdíl mezi Benešovým přístupem k Moskvě před válkou, během ní a po válce. Něco jiného byla pokračující nemoc a tím pádem ubývajících energie a schopnost realisticky uvažovat, kterou prezident od konce války od své smrti vládl.

Ve třicátých letech se Beneš pokusil udělat z bolševického Ruska aktivního hráče v evropské diplomacii, protože začala dramaticky růst moc nacistického Německa. Jeho nepřátelé, třeba v Berlíně a Budapešti, ho za to tvrdě napadli lživou kampaň, podle níž mělo Československo být mateřskou letadlovou lodí komunismu. Jeho kritici, například Velká Británie, se mu posmívali, ale Praha si nemohla dovolit nereagovat na Hitlerovo „machtergreifung“. Proto došlo k diplomatickému uznání, a pak k smlouvě z roku 1935.

Během války nikdo netušil, co bude Moskva v Evropě prosazovat po porážce nacismu. Velmi dlouho to nevěděl ani Stalin, ani Roosevelt, ani Churchill a Beneš se podle toho musel chovat: posadil se na plot a čekal. Bylo to jistě nepohodlné. Když ho v březnu 1945 těsně před odletem z Londýna do Moskvy ranila mrtvice, měl cestu zrušit. Už to ale nedokázal, protože by to vyžadovalo hrát podle zásadně jiného scénáře. Jeho pasivita při vyjednávání v Moskvě byla trestuhodná; myslím si, že prostě neměl dost fyzických sil postavit se hulvátům jako Gottwald, Slánský

Československo mezi Stalinem a Hitlerem

Benešova cesta k Mnichovu

FROSTOR

Igor Lukeš

Igor Lukeš s harvardským historikem Markem Kramerem v Archivu bezpečnostních složek

Foto: Jiří Reichl

a Kopecký. Šrámek a ostatní mu navíc v ničem nepomohli.

Pak se ale k prosinci 1945 Rudá armáda zároveň s Američany z Československa stáhla a mohlo se dočasně zdát, že Benešova politika přinesla ovoce a že země nakonec neskončí jako Polsko a zbytek Evropy mezi Ruskem a Německem. Zcela v to věřili američtí diplomaté v Schönbornském paláci (sídle americké ambasády v Praze, pozn. red.). Další události prokázaly, že stažení byla jen epizoda, předehra k velkému komunistickému vítězství. Nezapomeňme ale, že února 1948 předcházely volby z května 1946. Tam je třeba hledat odpověď na to, kdo byl

zodpovědný za čtyřicet let komunismu v Československu.

Václav Veber ve své knize Osudové únorové dny cituje Sudoplatovovy paměti, v nichž autor celkem přímo obviňuje Beneše ze spolupráce s NKVD prakticky od roku 1935. Máme podobné informace brát za bernou minci, nebo jsou jednoznačně přehnané?

Václava Vebera si velmi vážím, ale Sudoplatova bych necitoval. Znáám dobře tenhle typ fízla, jehož mentalita ho vede k přesvědčení, že všichni okolo jsou a musí být fízlové. Nechci tím vyloučit, že Beneš měl s Rusy styky, které chtěl udržet v tajnosti. Totéž

ostatně platí pro případ generála Františka Moravce, jehož ruští historikové, a podle nich mnozí ostatní, od začátku 60. let skandalizují jako Stalinova agenta, což je totální nesmysl.

Připomíná mi to situaci s Lechem Walesou. Považuji za prokázané, že ho začátkem 70. let UB (Urząd Bezpieczeństwa, polská obdoba StB, pozn. red.) skutečně zrekrutovala. Přesto se ale stal jednou z hlavních osobností, které porazily komunismus. Pochopit tenhle propletenec dokáže jen ten, kdo četl kapitulu „Ketman“ v knize *The Captive Mind* od Czesława Miłosze.

Sovětská, potažmo ruská moc měla o Československo vždy zájem,

Profesor Lukeš studuje dokumenty ABS

Foto: Jiří Reichl

minimálně od roku 1920, kdy tu vznikla sovětská mise Červeného kříže. Jak vnímat současné Rusko? Máme se ho pořád bát?

Sovětská mise Červeného kříže byla zaměřena výhradně na financování zvláštních operací během polsko-bolševické války a Československo bylo jen platformou, na níž se tyhle pomocné operace odehrávaly.

Co se současného Ruska týče: bát se nemusíme, ani nesmíme. Musíme mít stále na paměti, že Rusko je rozvojová země, která se potácí nad propastí vlastních problémů. Dokonce i jeho vojenská síla vypadá podle toho. Rusové vtrhli do Gruzie v zastaralých tancích a vojáci měli na nohách tenisky. Víím, že opilí a špatně vyzbrojení ruští vojáci porazili Napoleona a Hitlera. Ale technologický rozdíl mezi oběma válkami byl minimální v porovnání s rozdílem mezi druhou světovou válkou a současným stavem ve vojenství. Rusové „vyhráli“ v Berlíně (1953), Poznani a Budapešti (1956)

a v Praze (1968), protože protivník měl jen kamení, lovecké pušky, kramle, plakáty a rudimentální ruštinu. Když ale Afghánci dostali jen trochu modernější zbraně, Rusové najednou nevěděli kudy kam.

Mnoho komentátorů srovnává nedávnou ruskou operaci v Osetii a Gruzii se situací ČSR v roce 1938, respektive Československa v roce 1968. Opuštění všemi, vystavení agresi silnějšího souseda a tak dále. Jaký je váš názor?

Srovnávání tohoto typu jsou nesmyslná. Za nynější krizi může především nevdělanost současného Kremlu. Mezi hlavní problémy Ruska patří úbytek obyvatelstva o 750 tisíc lidí ročně a kolabující zdravotnický systém. Putin a Medveděv odložili řešení skutečných problémů země ad acta a věnují se honbě za chimérou: navrátit Rusku postavení velmocí. To se nepodaří, protože ruští muži mají menší životnost než muži v Bangladéši

a Paraguayi a čtvrtina jich umírá na „úrazy“, za nimiž velmi často stojí alkohol. Rusko dnes nemá primát ve vědě, ale v sebevraždách a alkoholismu. Ve světě ho nikdo nespojuje s výzkumem vesmíru, ale s organizovaným zločinem. Symbolem země není vědec, šachista nebo hudební skladatel, ale arogantní miliardář, který má slámu v botách, krev na rukách a v kapse prachy. Takové Rusko se velmocí nikdy nestane.

Putinovo agresivní chování v Gruzii má tuhle ošklivou realitu zakrýt a dát ruské veřejnosti vojenské vítězství nad hrstkou gruzínských policajtů jako dudlík na uklidnění. Za krizi ale může též prezident Bush a jeho neokonzervativní poradci. Ti v rámci takzvaného boje proti terorismu potřebovali vybudovat vojenské základny ve Střední Asii a k tomu jim dopomohl právě Putin. On to ví, a proto si teď může v Gruzii hrát na vojevůdce. Spojené státy mu nestojí v cestě. Před pár dny ministryně zahraničních věcí

Condoleezza Riceová vstoupila do dějin. Putin podle ní nepochopil, že řešit mezinárodní problémy silou nepatří do 21. století. Člověk neví, jestli má brečet, nebo se smát. Co si o téhle hluboké myšlence mezi sebou řeknou v Německu a Francii nebo Asii a Africe? Jak si mohou nepomyslet: Od ní to skutečně sedí?

Když člověk studuje události září 1938 nebo srpna 1968, nakonec dojde k názoru, že „národ“ byl sjednocen a rozhodnut nepolevit, ovšem „elity“ a politické špičky byly jiného názoru a tuto pozitivní energii promrhaly, či přímo odmítly, ať už přijetím mnichovského diktátu nebo podepsáním moskevských protokolů. Znamená to, že nemáme politické vůdce do nepohody? Nebo je to jen iluze znásobená časovým odstupem? A jak v této souvislosti nazírat tvrzení, že „každý národ má takovou vládu, jakou si zaslouží“?

Kdyby platilo, že každý národ má takovou vládu, jakou si zaslouží, tak by na Hradě nebyl Masaryk a Beneš, protože oba dva vlastně národ svými politickými činy teprve pomáhali vytvářet. Taky by tam nikdy nebyl Havel, protože v době, kdy on organizoval Chartu a bojoval za Plastic People of the Universe, národ spokojeně poslouchal Gotta a Vondráčkovou a notoval si něco jako „Holky z naší školky“. Co říkal papež nebo Reagan nebo že byl kdosi jako Michnik, Kuroń a Wałęsa, je myslím nezajímalo. Škoda že pro tuhle znormalizovanou dobu nemáme svědectví, které nám pro rok 1939 dal George Kennan.

Jan Pauer ve své knize Praha 1968 staví do přímé souvislosti mlžení o výsledku moskevských jednání, setrvání poražených reformátorů ve vedoucích pozicích a následné vystřízlivění a rychlý úpadek společenského vzepětí ze srpnových dnů. Jinými slovy, kdyby se Dubček a spol. netvářili, že se vlastně nic nestalo, mohl být přechod od aktivního odporu k normalizaci del-

ší nebo vůbec nemusel nastat. Souhlasíte?

Je to chytrý postřeh, ale předpokládá, že lidé jako Dubček, Černík a Svoboda skutečně chtěli normalizaci zabránit nebo ji oddálit. Prokázat to ale nelze. Seběmenší nátlak, a už se jeden s druhým předháněli, kdo zradí dřív a v ještě větším rozsahu. Jednou z mnoha smutných dimenzí srpna 1968 je vzpomínka na to, jak lidé psali na domy, že stojí za svými milovanými vůdci Dubčkem, Černíkem a Svobodou. Když si teď můžeme přechíst, co přitom právě tihle lidé říkali v Kremlu, tak se člověku zvedá žaludek. Hlavně Svoboda, už jen proto, že byl voják, patří mezi nejstrašnější zrádce v moderních českých dějinách. Od posledních let války do 70. let za ním zůstaly jen stopy zrazených kamarádů, zrazené armády, zrazené země.

Zatím jsem se celkem úspěšně snažil o pražském jaru a jeho vyvrcholení v srpnu 1968 moc nepřemýšlet, protože z celé věci jde jen stud. Všichni hráči od stolu odešli poraženi. Sovětští komunisté světu ukázali, že jsou krutí, hrubí a nevzdělaní. Prezident Johnson se při rozhovoru se sovětským velvyslancem Dobryninem prokázal jako cynik a appeaser nejhrubšího zrna. Pražská vláda se v noci z 20. na 21. srpna nejprve chovala jako srna chycená ve světle příjízdního vlaku, načež zradila všechny a všechno, co zradit šlo. Ukázkou je Dubčekův podpis pod zákonem, který estébáci použili k beztrestnému mlácení a mučení zatčených v srpnu 1969. To byla jeho odplata za všechny projevy lásky.

Často přemýšlím, do jaké míry ovlivní historická rozhodnutí třeba fakt, že se klíčoví politici a vůdci v daný den a okamžik špatně vyspí nebo pohádají s manželkou. Je taková úvaha naprosto iluzorní?

To záleží na síle a stabilitě politického systému. Chtěl bych věřit, že princip striktního rozdělení státní moci na exekutivní, legislativní a soudní by měl tohle nebezpečí minimalizo-

vat. Jsou ale konzumenti, kteří si nekoupí auto vyrobené v pátek, protože prý dělníci spěchali na víkend. Totéž může platit o chirurgovi. Proč by to tedy nemělo platit o těch, kdo vedou důležitá politická jednání?

Čím to je, že všichni v jednu chvíli vědí, co je správně, jak se chovat, a mají pocit, že to stejně cítí i jejich okolí, a za pár týdnů po těchto pocitech nezbude ani stopa? Je člověk skutečně od přírody konformista a zbabělec, co chce mít v prvé řadě plný břich? Ale co potom s Janem Palachem?

Je docela možné, že lidé jako Palach, před jehož obětí se klaním, postrádají nějaký chromozom, který vede ostatní k přizpůsobení se nové realitě. Ale kdo si myslí, že jsme předurčeni být konformisty, ten by si měl zajet do Muzea varšavského povstání.

Můžeme „naše slavné prohry“ bezezbytku svádět na těžký úděl malého národa v prostoru tradičně rozděleném mezi dvě velmoci?

Geopolitické chování každého národa zásadně ovlivňuje mapa. O tom není pochyb. Neřekl bych ale, že postavení na mapě národní úděl determinuje. Stačí se podívat na Finsko a Norsko nebo též Polsko, o kterém jsem mluvil.

Má dnes smysl připomínat si, analyzovat a diskutovat výročí a události, jako byl právě Mnichov?

Říká se, a dnes už to zní jako banalita, že studovat minulost musíme hlavně proto, abychom se poučili do budoucna. Mám spíš pocit, že ta takzvaná poučení z minulosti nikam nevedou. Stačí si připomenout, že paní Thatcherová zahájila zbytečně krvavou operaci proti Argentině, protože prý nedovolí „nový Mnichov“. Totéž pak hlásali oba Bushové a Clinton. Omílala to donekonečna i ministryně Albrightová před útokem na Srby. Přitom ani jedna z těch krizí „Mnichovem“ nehrozila.

Špatné poučení se z minulosti způsobil, že „appeasement“ je pro nás

Foto: Respekt, Milan Jaroš

Igor Lukeš (1950)

je profesorem na Boston University, kde přednáší historii a mezinárodní vztahy. Jeho specializací jsou dějiny střední a východní Evropy a Ruska. Publikoval řadu knih, například *Inside the Apparát či Gorbachev's USSR: A System in Crisis*. Český vyšlo jeho Československo mezi Stalinem a Hitlerem: Benešova cesta k Mnichovu. Původní vydání této knihy (Oxford University Press, 1996) získalo ocenění Boston Authors Club Award a Kahn Award. Přispívá do časopisů a periodik jako *Journal of Contemporary History*, *Diplomacy & Statecraft*, *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*, *Střední Evropa*, *Historie a vojenství* a *Slavic Review*. Pedagogická činnost Igora Lukeše byla odměněna cenou Metcalf Award for Excellence in Teaching. Profesor Lukeš je též členem vědecké rady Ústavu pro studium totalitních režimů ČR.

něco jako nadávka. Všichni se dnes horem dolem zapřísahají, že jen ne appeasement. Ano, usmiřování Hitlera s Anglií a Francií byla katastrofální chyba. Ale appeasement je přes to sine qua non každé dobré politiky. K oponentům se má člověk chovat slušně, zejména když má nad nimi moc. Když je budete ponižovat a zatlačíte je do kouta, zaútočí na vás. Metternich a Bismarck praktikovali appeasement, jak to jen šlo, a to zejména v době, kdy dosáhli triumfálního vítězství. Československo by na tom v roce 1938 bylo líp, kdyby sudetským Němcům dalo velkorysé výhody, třeba koncem 20. let; kdyby pod-

porovalo Polsko během konfliktu s bolševickým Ruskem; kdyby se chovalo slušně k Maďarsku, Rakousku, ke své šlechtě a k církvi.

Nepodložená je též historie o jaltské zradě. Tam k žádné zradě nedošlo. V té době už Rudá armáda znásilnila Polsko a NKVD tam systematicky vraždila demokratické a na Londýn orientované občany. Rusové fyzicky kontrolovali střed Evropy, byli v Prusku a dostali se k Odře. Spojenci ale překročí Rýn až v březnu 1945. Za těchto okolností by nikdo nedokázal vyjednáváním se Stalinem získat pro Polsko nebo východní Evropu lepší podmínky. Proto Jalta nepředstavovala zradu. Byla to schůze, která se odehrála v době, kdy Stalin měl všechny karty, spojenci žádné. Výsledek vypadal podle toho.

Čeští odpůrci amerického radaru svolali protestní demonstraci na 21. srpen, čímž nejspíš chtěli položit rovnítko mezi okupací vojsky Varšavského paktu a očekávanou přítomností amerických vojáků v Čechách. Jak se vy díváte na podobná srovnání?

Jsou nesmyslná a cynická. Není-li rozdíl mezi ruskou a americkou vojenskou přítomností, proč lidé utíkali přes Berlínskou zeď jen jedním směrem?

A nejsme v situaci, kdy podobná výročí slouží už jen jako lapinové politikum zneužitelné pro nebo proti současným politickým aktivitám?

Skutečnost, že někdo může jakési výročí zneužít, by nás neměla vést k zapominání. Prostě si minulost musíme pamatovat tak pravdivě, jak je to jen možné.

Osobně považuji plánovaný radar v Brdech za pohraniční pevnosti 21. století a klidně přiznám, že větší strach než z Íránu mám z Ruska. Jaký je váš názor?

Tak to je ve vašem názoru zásadní rozpor. Americký radar podporujete, a tím pádem nutně přijímáte tvrzení Washingtonu, že nemá co dělat s Rus-

kem, ale s případným nebezpečím ze strany gangsterských států, mezi něž patří Írán a Severní Korea.

Zároveň ale v radaru vidíte pevnost proti ruské expanzi. K tomu bych přidal varovné slovo: v Gruzii byli dlouhá léta příslušníci americké námořní pěchoty. Nevšiml jsem si, že to nějak překáželo během ruské ofenzivy, a zároveň jsem nezaznamenal, že by se Američané jakkoli osobně angažovali v obraně země.

Jste v kontaktu s mladými americkými studenty. Jak oni vnímají události typu Mnichova nebo okupace 1968? Je to veliký rozdíl oproti stejně starým Evropanům, potažmo Čechům?

Vůbec si neumím představit, jak dnes Mnichov hodnotí mladí Evropané a konkrétně Češi. Mám pocit, že asi mezi nimi a Američany nebude žádný velký rozdíl. Je to kus dějin, součást minulosti, kterou si neseme s sebou. Stejně jako Vietnam nebo dnes Irák.

Jak se ve Státech vychovávají noví historici? Mám pocit, že současný český historik musí mít hlavně v pořádku poznámkový aparát, ale že se jeho text nedá číst, mu nevdají. Souhlasíte?

Mít v pořádku poznámkový aparát je vždycky dobré, je to banálně jednoduché. A hlavně to nevylučuje možnost, že autor nám řekne zajímavou historiku. Učit poutavě psát je asi mnohem těžší.

Máte mezi českými historiky nějaké favority?

Z řad zesnulých bych zmínil hlavně Antonína Klimka.

V Čechách platí průměrný Američan za méně vzdělaného než průměrný Čech. Je to pravda?

Česká střední vrstva patří mezi nejlépe informované na světě, ale tendence Čechů všeobecně opovrhovat téměř každým, kdo není z naší party, je legrační jen ve Švejkovi. V reálném světě je to výraz provinciálnosti. pd